

Polacy w Norwegii (XIX–XXI w.). Wybór materiałów źródłowych. Poles in Norway (19th–21st c.). Selection of materials, oprac. Zofia Wyżlińska, tłum. na j. angielski i proofreading Ian Corkill, tł. z j. angielskiego na j. polski Justyn Hunia, Archiwum Państwowe w Krakowie, Kraków 2010, ss. 274 + CD (*Polscy emigranci w Norwegii w XIX–XXI w.: materiały źródłowe do badań. Polish emigrants in Norway from the 19th–21th century: source materials for research*), ISBN 978-83-927658-9-9.

Pierwsza tego typu dwujęzyczna (polsko-angielska) publikacja została opracowana i wydana dzięki współpracy Archiwum Państwowego w Krakowie oraz Opplandsarkivet avd. Maihaugen (Archiwum regionu Oppland) w Lillehammer. Zawiera kopie dokumentów, artykułów prasowych, zdjęć i wywiady z Polakami, którzy wyemigrowali do Norwegii w ciągu ostatnich dwustu lat. Została wydana przez stronę polską w ramach projektu „Polscy emigranci w Norwegii w XIX–XXI w. Materiały źródłowe do badań”, realizowanego od 1 XII 2009 do 31 XII 2010 r. równoległe w Polsce i Norwegii. Oba archiwa przygotowały również na terenie swoich krajów wystawy prezentujące zebrane materiały, a Opplandsarkivet też wystawę internetową.

W rezultacie tej polsko-norweskiej współpracy otrzymujemy pięknie wydaną książkę, niestety niedostępną na rynku księgarskim, ale obecną w bibliotekach. Publikacja zawiera płytę z kopiami dokumentów zamieszczonych w książce, zdjęcia zaprezentowane na zrealizowanej w ramach projektu wystawie *Królewski fotograf i 900 mil do nieba* oraz klip wideo *Norwegia oczami Polaków*, opis projektu i prezentację Archiwum Państwowego w Krakowie. Uzupełnienie do zgromadzonych dokumentów stanowią wywiady przeprowadzone z Polakami, którzy przebywali lub pracowali w Norwegii.

Wprowadzenie do tematu ze strony norweskiej zostało napisane przez prof. Knuta Kjedstadli z Uniwersytetu z Oslo, a polskiej – przez dr. Grzegorza M. Kowalskiego z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Opisu kwerendy w archiwach polskich dokonał Mariusz Kluczewski z Archiwum Państwowego w Krakowie, a osoby Ludwika Szacińskiego, powstańca styczniowego, który wyemigrował do Norwegii, Monika Sokół-Rudowska z Opplandsarkivet avd. Maihaugen. Natomiast fragmenty wspomnień Polaków, którzy przebywali i pracowali w Norwegii, opracowali Lidia Kowarsch z Archiwum Państwowego w Krakowie i Jakub Gałęziowski z Polskiego Towarzystwa Historii Mówionej. Ta ostatnia część jest najobszerniejsza wśród tekstów zamieszczonych w książce.

Najwięcej miejsca w publikacji przeznaczono osobie Ludwika Szacińskiego, polskiego fotografa, który uciekł do Norwegii po klęsce powstania styczniowego i żył tam trzydzieści lat. W czasie swej działalności zyskał miano królewskiego fotografa, a zdjęcia u niego robili sobie najznamienitsi Norwegowie, w tym sam monarcha Oskar II. W książce możemy obejrzeć zdjęcia jego i jego rodziny, widok zakładu fotograficznego i atelier, rewersy fotografii przez niego wykonywanych i wycinki prasowe artykułów mu poświęconych. Natomiast reprodukcje zdjęć wykonanych przez Szacińskiego obejrzymy na załączonej płycie CD.

W dalszej kolejności został zaprezentowany obraz mapy Norwegii z 1843 r. powstałej przy współpracy polskiego kapitana Aleksandra J. Waligórskiego i pośmiertne wspomnienie o nim, które ukazało się w krakowskim „Czasie” w 1873 r.

Następnie zostały zamieszczone dwa dokumenty poświęcone polskiemu wydawcy w Norwegii z XIX w., Adamowi Dzwonkowskiemu, a dalej zdjęcie Urszuli Ledóchowskiej i archiwalia na temat jej podróży do Skandynawii przed pierwszą wojną światową. Całkiem sporo miejsca poświęcono wyprawie Polaków na Spitsbergen w 1934 i 1936 r. – zamieszczono pięć zdjęć członków wyprawy oraz dwa dokumenty dotyczące przedsięwzięcia.

Część poświęconą czasom drugiej wojny i okresowi po niej otwiera zdjęcie ORP „Orzeł” i polskich żołnierzy na ziemi norweskiej. Zamieszczono tu fotografie polskich jeńców wojennych w Norwegii, obozu Organizacji Todt w Torkilseng i dokumenty z zeznaniami jednego z robotników, Edwarda Ś., fotografię robotników przy budowie schronów amunicyjnych, przepisy dla przebywających w obozie przesiedleńczym oraz raport oficera łącznikowego dotyczący przygotowań do repatriacji Polaków po drugiej wojnie światowej i listę osób wracających do ojczyzny. Następnie znajdujemy korespondencję na temat charakteru Polonii polskiej w Norwegii (cztery listy) oraz notatkę SB o Stanisławie Siedleckim i informację o Marii Góreckiej, która wraz z innymi pasażerami statku Batory odmówiła powrotu do PRL w 1969 r. Dalej zaprezentowano jeszcze: dwa listy księdza Piotra Bzdyla opisujące sytuację polskich emigrantów w Norwegii w 1968 i 1971 r., notatkę dotyczącą działalności Towarzystwa Polonia w Norwegii i trzy dokumenty odnoszące się do Solidaritet Norge – Polen założonej w 1980 r. Całość zamykają: ulotka poświęcona działaniom władz PRL w czasie wizyty papieża Jana Pawła II w Gdańsku w 1987 r. i dyplom uniwersytecki Aleksandra Gleichgewichta, opozycjonisty osiadłego w Oslo.

Założeniem autorów było sprawdzenie, jak wygląda stan materiałów obrazujących emigrację polską Norwegii w ciągu ostatnich dwustu lat. W tym celu placówka krakowska nawiązała współpracę z archiwami państwowymi w Bydgoszczy, Gdańsku, Poznaniu, Suwałkach, Szczecinie i Toruniu oraz Archiwum Akt Nowych, Archiwum Głównym Akt Dawnych, Narodowym Archiwum Cyfrowym, a także krakowskim, katowickim i wrocławskim oddziałami IPN. Szkoda, że nie otrzymujemy informacji, z jakimi instytucjami kooperował Opplandsarkivet avd. Maihaugen. Jedynie z podpisów pod zdjęciami możemy domyślać się, że były to Oslo Byarkiv, Riksarkivet Oslo, Nasjonalbiblioteket w Oslo, Maihaugenbiblioteket. Możemy natomiast obejrzeć wystawę przygotowaną przez archiwum w Lillehammer pod adresem <http://www.opam.no/polen/pl/home>. Odnosi się jednak wrażenie, że miała ona na celu tylko przybliżenie Norwegom kultury kraju, z którego pochodzi najwięcej emigrantów w ich państwie, i była pozbawiona ambicji rzetelnego studium historycznego. Z tej perspektywy nie możemy się dziwić Norwegom, że tak ogólnikowo potraktowali problem.

Szkoda, że strona polska nie wykorzystała okazji do przeprowadzenia całościowych i gruntownych badań polskich zbiorów archiwalnych na temat emigracji polskiej w Norwegii. To, co znajdujemy w omawianej książce, nie wyczerpuje bowiem listy dokumentów i materiałów, na które możemy trafić, przeprowadzając kwerendę dotyczącą omawianego zagadnienia. Możemy ją potraktować jako pięknie wydane wprowadzenie, dające ogólne pojęcie o Polakach w Królestwie Norwegii i ich działalności w ciągu ostatnich dwustu lat. W tym charakterze trzeba po nie sięgnąć, kiedy rozpoczyna się badania nad tematem, ale pod żadnym pozorem nie można się do niego ograniczać jako jedyne źródła zasobów archiwalnych do tego zagadnienia.

Odnosząc się do zamysłów autorów recenzowanej pozycji, możemy stwierdzić, że dokumenty w niej przedstawione potwierdzają obecność materiałów dotyczących polskiej emigracji do Norwegii w archiwach polskich i norweskich. I... że należy ich szukać dalej.

Mirosława Operacz (Toruń)